

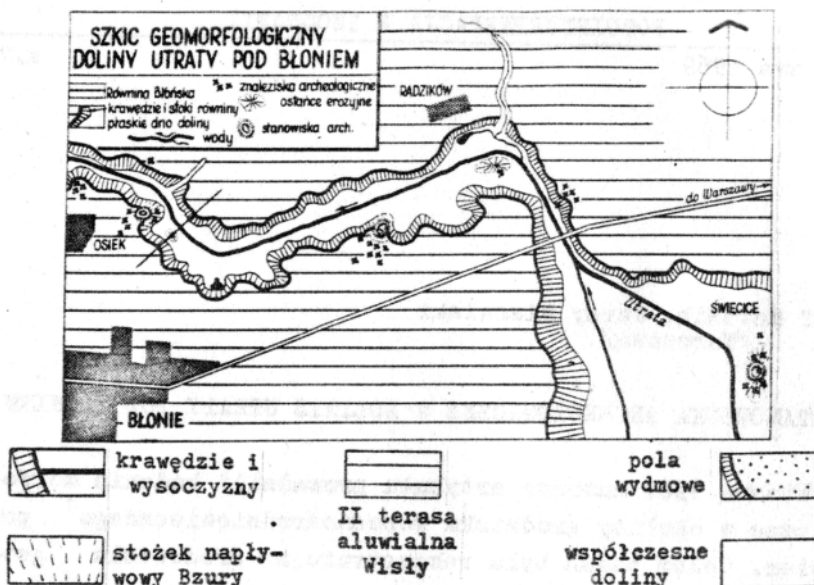
Józef Matusik, Jerzy Miszański
/Warszawa/

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W DOLINIE UTRATY POD BŁONIEM

Wiosną 1967 autorzy artykułu prowadzili badania morfologiczne w okolicy grodziska wczesnośredniowiecznego¹ pod Błoniem. Celem badań była rekonstrukcja środowiska geograficznego z okresu wczesnego średniowiecza. Obok tradycyjnych metod terenowych, do badań wykorzystano również zdjęcia lotnicze.

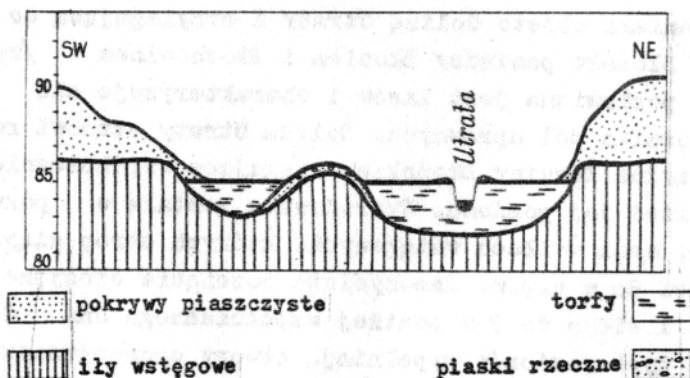
Badaniami objęto dolinę Utraty i przylegającą do niej Równinę Błońską pomiędzy Błoniem i Płochocinem /rys. 1/. Równina pozbawiona jest lasów i charakteryzuje się regularną mozaiką pól uprawnych. Dolina Utraty stanowi rozcięcie erozyjne Równiny Błońskiej sięgające współcześnie do 6 m poniżej jej poziomu. Wyerodowana została w pokrywach piasków, oraz w ilach wstęgowych, których strop sięga tu wysokości 86 m n.p.m. Rzeczywiste rozcięcie erozyjne jest głębsze i sięga do 3 m poniżej współczesnego dna doliny. Różnicę tych poziomów wypełniają utwory organogeniczne - torfowiska dolinne /por. rys. 2/. Ciemny fototon tych utwo-

¹ Cofta A. - "Wyniki badań na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Błoniu powiat Grodzisk Mazowiecki w latach 1949-1951. Wyd. PMArch. Warszawa 1953.

Rys.1.

Szkic geomorfologiczny doliny Utraty pod Błoniem
 Geomorphologic outline of the Utrata river valley
 near Błonie

Rys.2

Schematyczny profil geomorfologiczny doliny
 Utraty pod Błoniem
 Schematic geomorphologic profile of the Utrata
 river near Błonie

rów zamaskował mikrorzeźbę dna oraz starorzecza. Dlatego nie łatwo jest tu, mając nawet do dyspozycji zdjęcia wykonane w różnych porach roku, wyznaczyć dawny bieg rzeki w sąsiedztwie stanowisk archeologicznych. Potrzeba takiej rekonstrukcji jest uzasadniona zarówno z punktu widzenia badań archeologicznych jak i geograficznych. Rzeka stanowiła bowiem zawsze istotny czynnik lokalizacji dawnego osadnictwa.

O pracy erozyjnej Utraty w przeszłości wnioskować można na podstawie niespokojnych biegów krawędzi doliny, wyrażonych w poprzecznych wcięciach /zakolach/ i cyplach wychodzących niekiedy głęboko w dolinę.

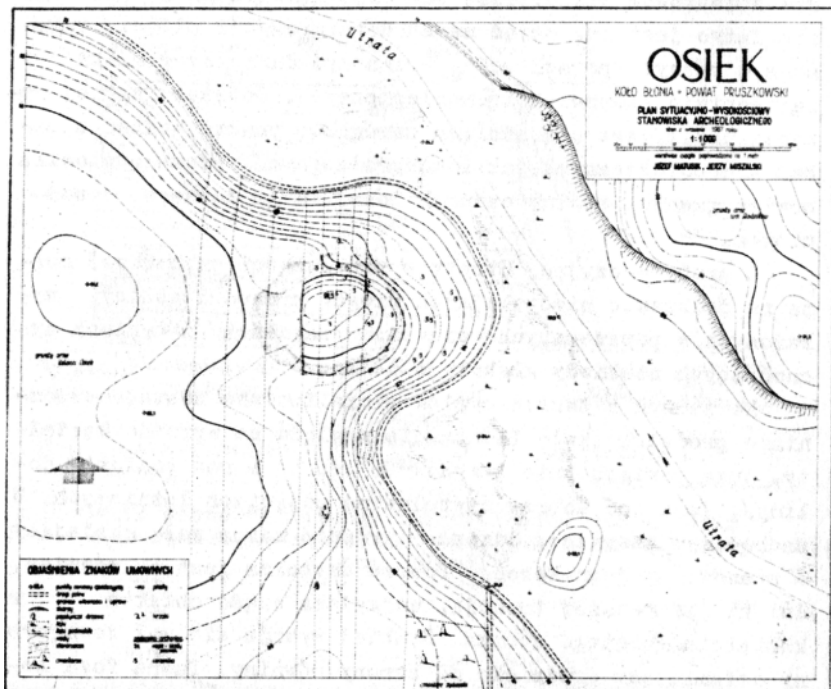
Na jednym z takich cyplów zlokalizowane zostało wspomniane grodzisko koło Błonia (fot. 1.). Ze względu na wyraźne kształty, dużą powierzchnię i wysokość /do 11 m nad poziomem doliny/, jest ono dobrze czytelne na zdjęciach lotniczych. W zachowanym masywie grodziska wyróżnić można wał okalający - stanowiący jego koronę. Dobrze czytelna jest również, dzięki jaśniejszej tonacji, najwyższa część obiektu w kształcie ściętego stożka. Słabiej rysuje się wał zewnętrzny osłaniający grodzisko od strony równiny. Dawna foza zewnętrzna została zniwelowana orką. Przebieg jej wysledzić można dzięki nieco ciemniejszej tonacji. Ciemną tonacją odznacza się również zagłębienie oddzielające stożek od majdanu grodziska. Ciemniejszy fototon elementów wklęsłych jest rezultatem nagromadzenia humusu w miejscach, które najprawdopodobniej były niegdyś głębsze i być może wypełnione wodą. Wnioski te potwierdzają wyniki wierceń, oraz analiza szczegółowego planu sytuacyjno-wysokościowego grodziska, w skali 1:1000, opracowanego przez autorów.

Ze zdjęć lotniczych wynika, że obiekt jest intensywnie niszczone procesami naturalnymi. Szczególnie dobrze widoczne są bruzdy spływu wód deszczów nawalnych i odpowiadające

Fot. 1. Zdjęcie lotnicze grodziska wczesno-
średniowiecznego pod Błoniem

Air photo of archeological post
from early middle ages near Błonie

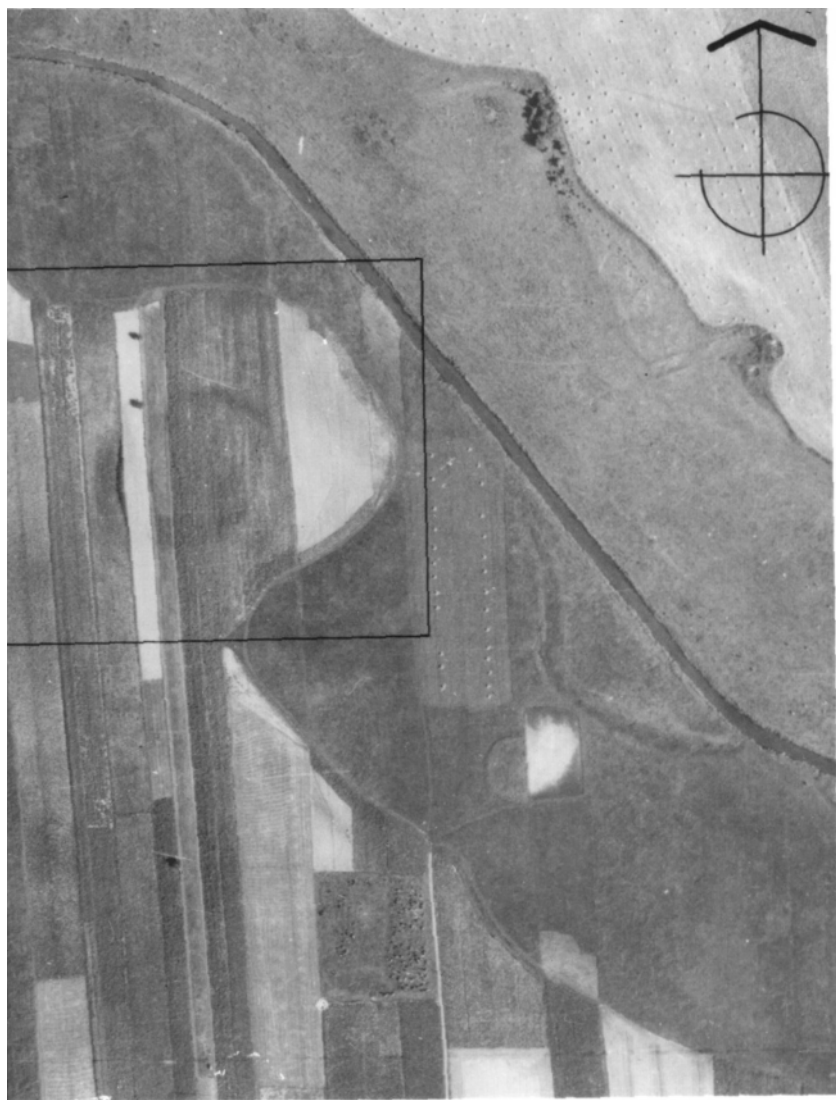

Rys. 3

Plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska archeologicznego
w Osieku pod Błoniem
Situation and height plan of archeological post in Osiek
near Błonie

tych bruzdom mikrostożki napływowe u podstawy grodziska. Zaobserwować można również ślady wypasu bydła w postaci terasów bydlęcych. Formy powstałe w procesie niszczenia grodziska widoczne są na zdjęciach jako system jaśniejszych, radialnych, delpodobnych smug schodzących z obiektu ku jego podstawie.

Stanowisko archeologiczne w Osieku /fot. 2/ odkryte

Fot.2. Zdjęcie lotnicze stanowiska archeologicznego w Osieku koło Błonia
Air photo of archeological post
in Osiek near Błonie

zostało przez autorów w wyniku szczegółowej analizy zdjęć lotniczych i badań morfologicznych w terenie. Należy podkreślić, że stanowisko to było trudne do zidentyfikowania, gdyż jego deniwelacja w stosunku do sąsiedniej równiny wynosiła zaledwie 1,5 m /por. rys. 3/. Mimo to jego kształt zachowany w terenie, położenie geograficzne oraz kontury czytelne na zdjęciach lotniczych kazały przypuszczać, że jest to forma antropogeniczna. Potwierdzeniem tego były liczne znaleziska ceramiki występujące powierzchniowo oraz w płytkich odkrywkach /skarpy wzdłuż miedz/. Podobieństwo między obu stanowiskami wyraźnie widoczne na zdjęciach polega na analogicznym usytuowaniu, stwarzającym dogodne, naturalne warunki obronne. Obiekty różnią się jednak rozmiarami i stanem zachowania elementów ich budowy. Stanowisko w Osieku jest niemal całkowicie zniszczone zabiegami agrotechnicznymi. Jego współczesną formę można identyfikować z grodziskiem przede wszystkim w oparciu o zdjęcia lotnicze. Na zdjęciach wykonanych w różnych porach roku widoczny jest wyraźny pierścień ciemniejszego fototonu. Pierścień ten okala wzgórze i daje się odczytać w obrębie różnych upraw.

W obu opisanych wyżej stanowiskach głównym obiektem zainteresowania są formy wypukłe. Obok nich, w bliskim sąsiedztwie, występują również paleoantropogeniczne formy wklęsłe. Do form tych należą, wychodzące w dolinę, stare wyrobiska ziemne, z których najprawdopodobniej czerpano materiał do wznoszenia obiektów. Wyrobiska te są zrekwitywowane długowiecznymi procesami naturalnymi. Stąd też na zdjęciach nie wyróżniają się odmiennym fototonem. Można je zidentyfikować na modelu stereoskopowym. Na pierwszy rzut oka można byłoby zakwalifikować je jako naturalny element rzeźby dolinnej /terasy/. Takiej interpretacji przeczą jednak ich poziomy i kształty.

Stanowisko archeologiczne w Święcicach, wiekowo najstarsze /mezolit/¹, położone jest na wyizolowanym skrawku terasy akumulacyjnej, wśród dawnych rozlewisk Utraty. To wyizolowanie oraz nieznaczne przekształcenia zachodnich zboczy terasy zarejestrowane na zdjęciach lotniczych, a także lokalne zaburzenia w fototonie jednolitego materiału skalnego /piasek/, naprowadziły autorów na myśl o istnieniu tu śladów osadnictwa prehistorycznego. Wnioski interpretacyjne zostały w pełni potwierdzone licznymi znaleziskami wiórów krzemienia oraz młodszej wiekowo ceramiki. Zaznaczyć trzeba, że stanowisko to jest obecnie zniszczone w 90% wskutek eksploatacji piasku.

Przeprowadzona interpretacja zdjęć lotniczych wskazuje na dużą ich przydatność zarówno w procesie wywiadu archeologicznego, jak i eksploracji terenowych. Podkreślić należy, że w warunkach geograficznych Polski prawdopodobne jest wykrycie za pośrednictwem zdjęć lotniczych, nowych obiektów, pozbawionych elementów budowy możliwych do zaobserwowania w terenie.

¹ Datowanie wg dra J. Kowalczyka.

ARCHEOLOGICAL POSTS IN THE UTRATA RIVER VALLEY NEAR BŁONIE

Summary

Some observations and remarks from researches carried out by the authors, in the spring 1967, in the Utrata river valley and on adjacent Błonie Plain have been presented here.

The purpose of the researches was reconstruction of the geographic environment from early middle ages. Because the river was always the essential location factor the attention was concentrated on its valley and efforts were made to reconstruct the river course on the air photos basis. The authors' attention was concentrated on three archeological posts namely on the castle near Błonie, in Osiek, and in Świącice.

The first post is, on account of distinct shape and big surface, easily legible in the photos and in the field. Individual functional parts of the castle can be easily read out in the photos.

The post in Osiek was much more difficult in identification on account of its small height /1,5 m/. This post is much less than the previous one but it has similar location with good defensive conditions.

The archeological post in Świącice, the oldest as for the age, is located on isolated strip of accumulation ter-

race. Local turbulences of photographic tone in homogeneous material /sand/ had led the authors to the thought of prehistoric settlement in this place. This was proved by numerous ceramic findings. Air photointerpretation shows their great usefulness both in the process of archeological reconnaissance and in the field exploration.